

משך חכמה

פרשת בא, פסקא מז - נב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מדוע בציווי ה' למשה: א. כתוב "קהל עדת ישראל". ב. לא כתוב "פס"ג. ג. לא כתוב אגודת אזוב. ד. הקדים הזאת מזוזות למשקוף. אבל בציווי משה לישראל כתוב: א. "זקני ישראל". ב. "בדם אשר בסף". ג. אגודת אזוב. ד. הקדים המשקוף לשתי המזוזות.

(יב, כב) ולקחתם אגודת אזוב. ביונתנא ותסבון כו' דבמאן פחרא כו'. ובפסוק (יג) והיה הדם לכם לאות כו', פירש, ויהי דם נכסת פסחא וגזירת מהולתא מערב לכון, למעבד מיניה את כו', עיין

בתיס כתוב (ויקרא יד, מט-נ) דצריך אגודת אזוב ולטבול במים שבכלי חרס, לכן ציוה ה' כאן על אגודת אזוב וכלי חרס, זה כונת יונתן בן עוזיאל. והא דתרגם בפסוק יג דכרם יהיה דם מילה, יבואר להלן על פי המדרש שנגאלו בזכות דם פסח ומילה, וטבל באזוב בדם שתי המזוזות הללו.

ועל פי יתבאר היטב שינויי לשונות הכתובים, דהנה איתא בשמות רבה (בא יז, ג) וז"ל "וטבלתם בדם אשר בסף, מה ראה הקדוש ברוך הוא להגן עליהם בדם, כדי לזכור להם דם מילת אברהם, וכב' דמים ניצולו ישראל ממצרים, בדם פסח ובדם מילה, שנאמר (יחזקאל טז, ו) ואומר לך בדמין חיי ואומר לך בדמין חיי, בדם פסח ובדם מילה. והגעתם אל המשקוף, בזכות אברהם, ואל שתי המזוזות, בזכות יצחק ויעקב, ובזכותם ראה את הדם ולא יתן המשחית". ע"כ. מבואר, שעל ידי דם מילה ודם קרבן פסח ועל ידי זכות אבותם אברהם יצחק ויעקב, הגן ה' עליהם, לכן ציוה לשחוט קרבן פסח ולמול, ולתת הדם על המשקוף שרומז לאברהם, שהוא העומד עליהם, ועל המזוזות שהם יצחק ויעקב.

ואיתא בספרי (בהעלותך פסקא טז) דשבת לוי לא עבד עבודה זרה במצרים, והיו גם מלים עצמם במצרים בכל השנים. ולפי זה, שבת לוי לא היה צריך לטהר הבית מטהרת עבודה זרה, שהיא כצרעת, וכן לא היה להם דם מילה להזות ממנו על הבתים.

והטעם שציוה ה' על שבת לוי להזות על המזוזות והמשקוף, כדי להזכיר זכות אבות של קרבן פסח, שגם יצחק ויעקב הקריבו קרבן פסח, כמו שדרשו על הכתוב (בראשית כז, ט) "לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טיבים", ואמרו חז"ל (פרקי דרבי אליעזר פרק לב) דהיה זה עבור קרבן פסח.

והטעם שכשרצה יצחק לברך את עשיו ביקש להביא לו קרבן פסח, כיון שתכלית מי שהבכורה שלו, שהוא זה שזוכה בברכות, נולא ידע יצחק שעשיו הבכור מכר את הבכורה ליעקב, לכן רצה לברך את עשיו, ולכן רבקה אמרה ליעקב שהברכות שלון, והברכות נותנות לזוכה בה, שיהיה זרוע דבק בה' ולקבל את התורה. אבל הזרע המוכר צריך לפרוע שטר החוב, דהנה

[מז]

(יב, ו-ז) וְשַׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קֹהֵל עֲדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: וְלָקְחוּ מִן הַדָּם וְנָתְנוּ עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמִּשְׁקוֹף:
(יב, כא-כב) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל כּו' וַלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֲזוּב וְטַבַּלְתֶּם בְּדָם אֲשֶׁר בַּסֹּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת:

¹ [מז] על הפסוקים (יב, ו-ז) וְשַׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קֹהֵל עֲדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: וְלָקְחוּ מִן הַדָּם וְנָתְנוּ עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמִּשְׁקוֹף: (יב, כא-כב) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל כּו' וַלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֲזוּב וְטַבַּלְתֶּם בְּדָם אֲשֶׁר בַּסֹּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת: יש לדקדק, דמצאנו ארבעה שינויים מהכתובים שציוה ה' יתברך למשה לצוות את ישראל (פסוקים ו-ז), מהכתובים שציוה משה את ישראל (פסוקים כא-כב). בציווי ה' למשה: א. כתוב "קהל עדת ישראל". ב. לא כתוב "סף". ג. לא כתוב אגודת אזוב. ד. הקדים הזאת מזוזות למשקוף. אבל בציווי משה לישראל כתוב: א. "זקני ישראל". ב. "בדם אשר בסף". ג. אגודת אזוב. ד. הקדים המשקוף לשתי המזוזות.

ועוד יש לדקדק בדברי תרגום יונתן: א. כתב בתרגום פסוק כב דסף הוא כלי חרס [דלא כפירוש רש"י שפירש דסף הוא סתם כלי]. ב. על הפסוק שמות (יג) "וְהָיָה הַדָּם לְכֶסֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אֲתֶם שֹׁם וְרֵאִיתִי אֵת הַדָּם וּפְסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא יְהִי כֶסֶם נִגְנָף לְמִשְׁחִית כְּהַפְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם", תרגם שיראה ה' את דם הפסח ודם המילה, ולא פירש כן להלן.

ועוד יש לדקדק מדוע ציוה ה' את ישראל על קרבן פסח לפני מתן תורה, ומדוע הוצרכו להזות על המשקוף ועל המזוזות, ואף על פי שכתוב שמות (פסוק יג) "וְרֵאִיתִי אֵת הַדָּם וּפְסַחְתִּי עֲלֵכֶם" די במקום אחד, ומדוע צריך גם על המזוזות וגם על המשקוף.

ומבאר המשך חכמה, בהקדים ביאור דברי יונתן, על פי הא דאיתא בשמות רבה (בא, פרשה טז, ב) "אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, כל זמן שישאל עובדין לאלהי מצרים לא יגאלו, לך ואומר להן שיניחו מעשיהן הרעים ולכפור בעבודת כוכבים, הוא הדא דכתיב (שמות יב, כא) משכו וקחו לכם, כלומר משכו ידיכם מעבודת כוכבים, וקחו לכם צאן, ושחטו אלהיהם של מצרים ועשו הפסח, שבכך הקדוש ברוך הוא פוסח עליכם" ע"כ, מבואר שעבדו ישראל עבודה זרה, וציוה להם לטהר מעבודה זרה. וכיון שהיו בתיהם טמאים מעבודה זרה, צריכים בתיהם טהרה כטהרת צרעת בתים, שטומאת עבודה זרה כטומאת צרעת (מבואר בפסקא מח), ובטהרת צרעת

משך חכמה

פרשת בא, פסקא מז - נב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

בהם (בראשית טו, יד) ועבדום וענו אותם, ובשביל שיפרעו השטר חוב יהיו הם בניו של יעקב העיקר, ולהם יקרא זרע להתנדבק באלקות לעולם ולמתן תורה, לכן נזכר בנתינה (פסוק ז) המזוזות קודם. אבל בהנך שמשכו מעבודת גילולים (שמות רבה בא, טז, ב), ונימולו בעת עשית הפסח (שמות רבה בא יג, ז), בהם היה אגודת אזוב, שנטהרו בתייהם כטהרת צרעת בנגעי בתים (ויקרא יד, מט-נ), שזה טומאה היוצאת מגופם, ולכן היה דם הפסח מעורב בדם מילה, והיה המשקוף קודם (פסוק כב), שהוא רמז לאברהם, שמילה ניתנה לאברהם אבינו (בראשית יז, י), והוא העיקר בזה. ולכן לא כתב קהל עדת ישראל, רק לכל זקני ישראל

הקדים הזאה למשקוף, לעורר זכות מילה של אברהם, ולאחר מכן אל המזוזות לעורר זכות יצחק ויעקב בקרבן פסח.

והטעם שתרגם יונתן בפסוק יג דם מילה כיון שפסוק זה איירי בכל כלל ישראל ועליהם אמר ה' "יב) וְהָיָה הַדָּם לְכֶם לְאֵת עַל הַבְּתָרִים אֲשֶׁר אִתְּם שֶׁם וְיָרֵאתִי אֶת הַדָּם וּפְסַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא יִהְיֶה כֶכֶם נִגְף לְמִשְׁחֵית בְּהַפְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם". ומיושב כל הדקדוקים בס"ד.

אבל צריך עיון בכל זה, דלפי דברי המשך חכמה, היה הבדל בין שבט לוי לשאר ישראל בפסח מצרים, דשבט לוי לא היה טובל באגודת אזוב בכלי חרס, והיה מקדים הזאת המזוזות למשקוף, ושאר ישראל היו מזיין באגודת אזוב ובכלי חרס, והקדימו את הזאת המשקוף למזוזות. אבל קשה מאוד על זה דהרי משנה מפורשת היא בפסחים (צו, א) "מה בין פסח מצרים לפסח דורות, פסח מצרים כו' טעון הזאה באגודת אזוב, ועל המשקוף ועל שתי המזוזות" ע"כ, ולא מובא בשום מקום ששבט לוי נהג אחרת. ואין לומר שגם המשך חכמה סובר, שלמעשה לא היה הבדל, וגם שבט לוי נהגו כישראל, אלא שעיקר הטעם של אגודת אזוב וכלי חרס היה בשביל ישראל ולא בשביל שבט לוי, דפשוט לשונו מוכח, שבאמת סובר המשך חכמה ששבט לוי היה להם דינים אחרים בפסח מצרים. ועל כורחך צריך לומר, שהמשנה בפסחים איירי אליבא דכלל ישראל, למרות שהוא דוחק. אלא שקשה, דאם כן איך יתכן שציוי ה' למשה היה לשבט לוי בלבד, ומשה מצוה לכל ישראל. וצריך לומר, שציוי ה' למשה היה לשבט לוי ולישראל, אלא שנכתב רק מה שציוה לשבט לוי, וכשציוה משה לישראל נכתב רק מה שציוה לישראל, ולא מה שציוה לשבט לוי, וילמד זה מזה. ומחמת הדוחק כאן, חזר המשך חכמה בפסקא הבאה, ומפרש קצת אחרת, עיין שם].

שם. וכוונתו, דדימה זה להזייה במצורע בנגעי בתים שצריך אגודת אזוב ובכלי חרש כו' (ויקרא יד, מט-נ), שטהרת הבית מעבודה זרה, כטהרת מצרעת בתים (מבואר בפסקא מח), ופשוט. והיו בישראל שבט לוי שלא עבדו עבודה זרה ומהלו, כמו דדריש בספרי (במדבר, בהעלותך פסקא סז) על קרא (דברים לג, ט) דכי שמרו אמרתך כו', לכן הקדים (פסוק ז) מזוזות למשקוף, שמזוזות רומזים על יצחק ויעקב, כדאיתא במדרש רבה (שמות רבה יז, ג), ומצות פסח מצאנו אצל יצחק ויעקב, כמו על קרא דקח לי שני גדיי עזים (בראשית כז, ט) שהיה לפסח (פרקי דרבי אליעזר פרק לב), שזה המכוון ותכלית הבכורה, שישראל יתקיים

אמר ה' לאברהם כברית בין הבתרים (בראשית טו, יג) "וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדַע כִּי גֵר יִהְיֶה יְרֵעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לְהֵם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה", וזהו שטר חוב על זרע אברהם, ועל ידי זה יזכו להיות זרעו דבוק בה' שיזכה למתן תורה ולארץ ישראל. ורצה ה' יתברך שבני יעקב יהיו הזרע הנבחר, לכן גלגל ה' יתברך שיעקב וזרעו ירדו למצרים, כדי שעל ידי זה יהיו רק הם הזרע הנבחר, ולכן בשעת יציאת מצרים צוה ה' שיקריבו קרבן פסח, ולהזות על שתי המזוזות, להזכיר זכות יצחק ויעקב, שהקריבו קרבן פסח בשעת קבלת הברכות מיצחק, להיות הזרע המובחר, ועל המשקוף להזכיר זכות אברהם, שרומז על המשקוף כמבואר במדרש רבה.

ועל פי זה מיושב הכל בסייעתא דשמיא, דהפסוקים ו-ז בציוי ה' למשה, איירי בשבט לוי בלבד, לכן כתוב "קהל עדת ישראל", שהם כל שבט לוי שאיקרי קהל עדת ישראל, ולכן לא כתוב "סף" ולא כתוב אגודת אזוב, כי שבט לוי לא היו צריכים לטהר הבית מטומאת עבודה זרה כטהרת צרעת בתים, ולא היו צריכים להזות באגודת אזוב ומכלי חרס, ולכן הקדים הזאת מזוזות למשקוף, כי עיקר הזכות של שבט הלוי עכשיו היה קרבן פסח שרומז ליצחק ויעקב, דהם המזוזות, כמבואר לעיל, ולאחר מכן על המשקוף שהוא אברהם.

אבל הכתובים דלהלן (פסוקים כא-כב) איירי בציוי משה לישראל ולא לשבט לוי, שעליהם אמרו במדרש (שמות רבה, בא פרשה טז) שישראל עבדו עבודה זרה ומובא לעיל, לכן כתוב "זקני ישראל". וכיון שהיו צריכים לטהר בתייהם מטומאת עבודה זרה שהיא כטהרת צרעת בתים, היו צריכים טבילה באגודת אזוב, וטבילה בכלי חרס, לכן כתוב "בדם אשר בסף" ואגודת אזוב, ולכן הקדים המשקוף לשתי המזוזות, כיון שכלל ישראל היה בידם עכשיו זכות מילה גם כן, שהיא זכות של אברהם שמל ראשון, לכן

משך חכמה

פרשת בא, פסקא מז - נב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[מח – המשך]

וקשה: א. כיון שיצאו מבתיהם, למה הוצרכו לטהרם. ב. מפורש בפסחים שפסח מצרים יש לו אגודת אזור, ומשמע שגם שבת לוי.

ויותר יתכן³, דהנה עבודת גילולים הוי כצרת, וכמו דדרשו (איכה)

אגודת אזור. לכן נראה דישאל היו צריכים אגודת אזור לטהר את עצמם, ולא את ביתם, כדין מצורע שצריך אגודת אזור לטהר את עצמו, כדכתיב בטהרת מצורע (ויקרא יד, ו-ז), כיון שהיו שקועים בעבודה זרה, וטומאת עבודה זרה היא כטומאת צרעת אדם, דעל הכתוב (ויקרא יג, מה) "וְהִצְרֹעַ אֲשֶׁר בוּ הִנָּע" דרשו חז"ל דהוא טומאת עבודה זרה, וז"ל באיכה רבה (פתיחתות, כא) "רבי אלכסנדר פתח (ויקרא יג, מה) והצורע אשר בו הנגע וגו', והצורע, זה בית המקדש, אשר בו הנגע זו עבודת כוכבים, שהיא מטמאה כנגע, שנאמר ויחללו את מקדשי ויטמאוה" ע"כ, שהיה בבית המקדש עבודה זרה כדכתיב ביחזקאל (ח, ה) "וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם שָׂא נָא עֵינֶיךָ דְרָף צְפוּנָה וְאֶשָׁא עֵינֵי דְרָף צְפוּנָה וְהִנֵּה מִצָּפוֹן לְשַׁעַר הַמְּזֻזָּת סָמַל הַקְּנָאָה הַזֶּה בְּפִאָה", [וכן דרשו חז"ל בויקרא רבה (מצורע פרשה יז), על הכתוב (ויקרא יד, לה) וְכֹא אֲשֶׁר לוֹ הַפִּתִּי וְהִגִּיד לְפָנֶיךָ לְאָמֹר פִּגְעָה נִרְאָה לִי בְּפִתִּי, וז"ל "ובא אשר לו הבית, זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (ירמיה א, ט) יען ביתי אשר הוא חרב, והגיד לכהן, זה ירמיה שנאמר (ירמיה א, א) מן הכהנים אשר בענתות, כנגע נראה לי בבית, זו טינופת עבודה זרה, ויש אומרים זה צלמו של מנשה, הדא הוא דכתיב (יחזקאל ח, ה) והנה מצפון לשער המזבח סמל הקנאה הזה כביאה, מהו כביאה, אמר רבי אחא בביה בייה תותבה מפני למרי דביתיה]. וכן דרשו עוד בכמדבר רבה (נשא פרשה טו), וירא משה את העם כי פרוע הוא כי פרעה אהרן (שמות לב, כה), באותה שעה שלטה בהם הצרעת, כמה דתימא וראשו יהיה פרוע (ויקרא יג, מה), הנה נתבאר שטומאת עבודה זרה כטומאת צרעת אדם.

והטעם שטומאת עבודה זרה היא כטומאת צרעת, ולא כסתם טומאה, כיון שסתם טומאה אינה יוצאת מגוף האדם, אלא נטמא בנגיעה בטומאה, ואין הטומאה יוצאת מגופו, אבל טומאת צרעת יוצאת מגופו, וכן טומאת עבודה זרה יוצאת מגופו, לכן היא כטומאת צרעת.

וכן היו ישראל במצרים ערלים, שלא מלו את עצמם, וגם טומאת ערלה היא כטומאת צרעת. ואל תאמר שהיא אינה כטומאת צרעת, כיון שאינה באה מגופו, שהרי הוא נולד ערל, ולא טימא את עצמו בערלה, דהנה טומאה הותרה בציבור (פסחים עז, א), אבל טומאת ערלה לא הותרה בציבור,

(פסוק כא), שהן זקני אותן שבטים שעבדו עבודת גילולים ולא נימולו, הם היו צריכים לאגודת אזור, וזו"ק היטב².

² תמצית דבריו: ישראל נגאלו ממצרים בזכות דם מילה ודם קרבן פסח, וציוה ה' להזות על המשקוף שרומז לאברהם, לזכור להם זכות מילה, שאברהם היה ראשון שעשה מצות מילה, ועל המזוזות שהם רומזים ליצחק ויעקב, לזכור להם קרבן פסח, שיצחק יעקב הקריבו קרבן פסח. וישאל היו עובדי עבודה זרה, וכיון שטומאת עבודה זרה חמורה כצרת, היו צריכים לטהר את ביתם כטהרת צרעת, לכן ציוה להזות לישראל באגודת אזור ומתוך כלי חרס שהוא הסף, כטהרת נגעי בתים. אבל שבת לוי שלא עבדו עבודה זרה, ומלו את עצמם כבר לפני כן, לא היו צריכים לטהר ביתם כטהרת צרעת, אלא רק להזכיר להם זכות יצחק ויעקב על קרבן פסח, והפסוקים של ציוה ה' למשה היו לשבת לוי, לכן כתוב 'קהל עדת ישראל', שהם שבת לוי, ולכן לא היה אגודת אזור, ולא כלי חרס, ולכן הקדימו הזאת המזוזות שהם העיקר, להזכיר קרבן פסח של יצחק ויעקב, ורק לאחר מכן את המשקוף. אבל מה שציוה משה לישראל, איירי לכלל ישראל, לכן כתוב זקני ישראל, ולכן היה אגודת אזור וכלי חרס, ולכן הקדימו הזאת המשקוף של אברהם על ברית מילה, ולאחר מכן על המזוזות.

[מח]

³ [מט] פסקא זו היא המשך לפסקא מח, עיין שם. והנה לעיל נתבאר, ששבת לוי לא היה לו אגודות אזור, כי לא היה צריך לטהר את הבית מטומאת עבודה זרה שהיא כטומאת צרעת, וכן נתבאר שישראל עבדו עבודה זרה והיו צריכים לטהר ביתם מטומאת עבודה זרה, שהיא כטומאת צרעת, לכן הוצרכו אגודת אזור כדין טהרת נגעי בתים.

אבל קשה: א. דכיון שהיו יוצאים מביתם למדבר, למה הוצרכו לטהר את הבית עכשיו. ב. קשה לומר ששבת לוי לא היה להם אגודת אזור, ולא טבלו בסף, דמבואר במשנה פסחים (מובא בפסקא לעיל) שפסח מצרים טעון

משך חכמה

פרשת בא, פסקא מז - נב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

האגודה כמו אזוב באפר פרה שלטמאי מתיים (במדבר יט, יח), שטומאה זו דחוייה בצבור. ודו"ק⁴.

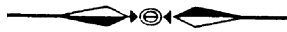
[מט]

יב, כב) וְלִקְחֶתֶם אֶגְדָּת אֲזוּב וּטְבַלְתֶּם בְּדָם אֲשֶׁר בַּסֶּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסֶּף וְאִתְּם לֹא תִצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֶּקֶר :

למ"ד דסף הוא אסקופה, איך קבלו את הדם

יב, כב) אשר בסף. מכילתא⁵ (שם) מגיד הכתוב שחוקק עוקה

הבדל גדול בין סיבת ההזאה של שבט לוי לשאר ישראל, לכן דקדק הכתוב לפרש דין הזאה רק אצל ציוי לישראל ולא אצל שבט לוי, אבל למשעה גם שבט לוי היו מזיין באגות אזוב כטהרת טמאי מת.

[מט]

⁵ [מט] על הפסוק (שמות יב, כב) "וְלִקְחֶתֶם אֶגְדָּת אֲזוּב וּטְבַלְתֶּם בְּדָם אֲשֶׁר בַּסֶּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסֶּף וְאִתְּם לֹא תִצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֶּקֶר" איתא במכילתא וז"ל "אשר בסף. מגיד הכתוב שעוקה חוקק בצד האסקופה, ושוחט בתוכה, אין סף אלא אסקופה, שנאמר בתתם ספם את ספי וגו' (יחזקאל מג, ח) וכתוב וינועו אמות הספים (ישעיה ו, ד) דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר, אין סף אלא כלי, שנאמר והספים והמזמרות (מלכים א-ז, נ) ע"כ.

[ומבאר המלבי"ם (פסקא ז) דגם לפני מתן תורה היה צריך קבלת דם בכלי בשעת שחיטה, כדכתיב (שמות כד, ו) וישם באגנות], ונחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא מהו סף, דלרבי ישמעאל הוא אסקופה, ולפיכך מפרש שעשו גומא באסקופה, לקבל את הדם, ולרבי עקיבא הוא כפשוטו.

והנה איתא בירושלמי (פסחים ט, ה) שהביאו מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא מהו סף, והקשו, למאן דאמר דסף הוא אסקופה, איך קבלו את הדם, ומתריץ, שהביאו כלי והניחו באסקופה. והשתא יש לדקדק על דברי הירושלמי, הא מבואר במכילתא דלרבי ישמעאל חקקו גומא באסקופה לקבל את הדם, ולא הניחו כלי באסקופה, ופירוש זה הוא הרבה יותר פשוט.

רבה, פתיחות כא) על קרא (ויקרא יג, מה) והצרוע אשר בו הנגע, על בית מקדש ראשון, שהיה בו סמל בבאה (יחזקאל ח, ה), וכן כשחטאו בעגל, אמרו (שמות לב, כה) כי פרעה אהרן, שנעשו מצורעים (במדבר רבה ט, מו), שזה טומאה היוצאת מגופו. וכן ערלות, שזה לא הותרה בצבור, וכמו שאמרו בפרק אלו דברים (פסחים סט, ב) דאמרינן לצבור, זילו מוהלו. לכן, מי שנכשלו בעבודת גילולים ומילה, היה האגודת אזוב כמו במצורע (ויקרא יד, ו-ז), וכמו שפירש יונתן בתרגומו, אולם שבט לוי וכיוצא בזה שנימול ולא עבדו עבודה זרה, היו טמאים בשאר דקדוקי מצות שלא שמרו, וזה כמו טומאת מגע שהותרה בצבור, ולא היה

דאיתא בפסחים (סט, ב) שאם ציבור ערלים אינם נדחים לפסח שני, דאומרים להם לכו ומהלו את עצמכם, אם כן רואים שטומאת ערלה אינה כטומאה שנדחית בצבור, אלא חמורה ממנה, והיא כטומאה היוצאת מגופו, לכן גם טומאת ערלה כטומאת צרעת שצריך הזאה, לכן היו ישראל צריכים הזאה מדין טומאת צרעת.

אבל שבט לוי שלא היה עובד עבודה זרה, והיו מליץ את עצמם, לא היו צריכים הזאה מדין צרעת, אלא מטעם אחר, מדין טהרת טומאת מת, דאיתא בפרשת חוקת שצריך להזות על טמא מת (במדבר יט, יח), וכן שבט לוי היו טמאים קצת בשאר דקדוקי מצות שלא שמרו, והיתה טומאתם כטומאת טמאי מת, לכן הוצרכו הזאת אזוב.

ועל פי זה, לא היה הבדל למעשה בין שבט לוי לשאר ישראל, שגם שבט לוי היה צריך אגודת אזוב, אבל מכל מקום שינה הכתוב בציוי לישראל ממה שצויה ה' למשה, לרמז, שלא היה דינם שוה, שישראל היו טמאים כטומאת צרעת, ושבט לוי טמאים כטומאת טמאי מתיים, ומיושב כל הדקדוקים דלעיל בפסקא מח, בדרך אחרת בסייעתא דשמיא. [וכיון שעל פי דרך זו, המשנה בפסחים עולה גם לשבט לוי, פתח בדבריו, שיותר נראה דרך זו]

⁴ תמצית דבריו: [המשך פסקא קודמת] ויותר נראה, שגם שבט לוי היו צריכים הזאה באגודת אזוב, אבל לא מטעם צרעת, אלא כטהרת טמאי מת שצריכים הזאה, שלא שמרו קצת דקדוקי מצוות ונטמאו. וכן בישראל, יותר נראה שלא היו צריכים הזאה בגלל נגעי בתים, שהרי יצאו מהם, אלא הם עצמם היו כטמאי צרעת, שצריכים הזאה על טהרת צרעת גופם, שהעובד עבודה זרה, ומי שלא מל עצמו, גופו טמא כטומאת צרעת, וכיון שהיה

משך חכמה

פרשת בא, פסקא מז - נב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[ג]

(יב, כב) וְלִקְחֶתֶם אֶגְדֵּת אֲזוּב וּטְבַלְתֶּם בָּדָם אֲשֶׁר בְּסֹף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוּף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בְּסֹף וְאַתֶּם לֹא תִצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר:

במדוע לא זכו ישראל לניסים של יציאת מצרים, כשבאו בימי עזרא

(יב, כב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר. הנה⁷ המתבונן

שמואל בן פזי, גוי מקרב עם אין כתוב כאן, או עם מקרב גוי, אלא גוי מקרב גוי, אילו ערלים ואילו ערלים, אילו מגדלי בלראיות ואילו מגדלי בלאריות, אילו לובשי כלאים ואילו לובשי כלאים, לפיכך לא היתה מידת הדין נותנת שיגאלו ישראל ממצרים" ע"כ, ובמכילתא (בא פרשה ה' איתא שהיו שטופים בעבודה זרה, ועוד מבואר בילקוט שמעוני (שמות רבה א, ח) שהפרו ברית מילה, והני תרי הם יסוד כל היהדות, ובבל שמרו את התורה ודקדקו בה, אם כן מדוע אמרו חז"ל שבימי עזרא החטא גרם ולא באלו שיצאו ממצרים.

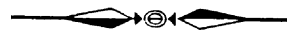
אבל הביאור בזה, דבמצרים, אף על פי שהיו עובדי עבודה זרה והפרו ברית מילה, הברילו את עצמם מהמצרים בסייגים, שאמרו במכילתא (בא פרשה ה') שלא שינו שמם ולא שינו לשונם, ואמרו בתנחומא (בלק, כה) שלא גילו מסתורין שלהם למצרים, אבל בימי עזרא לא עשו סייג להבדל מהגויים, כדכתיב (נחמיה יג, כג-כד) "גם פִּימִים הָהֵם רְאִיתִי אֶת הַיְהוּדִים הַשִּׁבּוּ נְשִׂים אֲשֶׁר־יָדוּת עֲמֻנִיּוֹת מוֹאֲבִיּוֹת: וְכִגְיָהֶם חֲצִי מְדַבֵּר אֲשֶׁר־דִּבֶּר וְאֵינָם מְפִירִים לְדַבֵּר יְהוּדִית וְכָל־שׁוֹן עִם וְעִם", הנה התערבו בין הגויים, ודברו לשונם, והתחתנו עמהם, אבל במצרים התבדלו מהם, [וכן שמרו על עריות מהם, כדאיתא במכילא בא, פרשה ה], והעיקר מה שצריך להקפיד בגולה הוא על הסייגים והגדרים כדי שלא יתערבו בין הגויים, ולזה התכונו חז"ל שאמרו שהיו ראויים בימי עזרא כו' אלא שגרם החטא, היינו מה שלא עשו סייגים וגדרים להבדל מהגויים, לכן לא זכו לניסים שהיו בימי יהושע בן נון, אבל ביציאתם ממצרים, אפילו שעברו על עבודה זרה וברית מילה, מכל מקום עשו סייגים וגדרים להבדל מהמצרים, והיא שעמדה להם לזכות לניסים ונפלאות, ומיושב הכל בסייעתא דשמיא.

[ומה שכתב המשך חכמה, "ולכך אמרו במדרש חזית כו' ולכן אמר יחזקאל כו'", לכאורה משולל הבנה. דמה ענין זה למה שכתב לעיל. ועוד, הרי במצרים הם גדרו עצמם מהגויים, והוא מביא מדרש שלא נאסר עליהם במדבר יין גויים. ומה ענין יחזקאל הנביא לכאן. ולאחר העיון, נראה שכונתו כפי שביארנו בהמשך, אלא שלא כתב הדברים כסדר, וכך דרכו

בתוך האסקופה. צריך עיון, דלפי זה מתקיים שפיר מן הדם אשר בסף, ותמוהין דברי הירושלמי בפרק מי שהיה טמא (פסחים פרק ט) הלכה ה' דקאמר, נותן כלי על האסקופה, עיין שם. ודו"ק⁶.

⁶ תמצית דבריו: למאן דאמר דסף הוא אסקופה, מבואר במכילתא שחקו גומא בצד האסקופה לקבל את הדם, ולפי זה קשה על הירושלמי, שנדחק לפרש, שלמאן דאמר דסף הוא אסקופה, שהביאו כלי והניחו באסקופה.

[ג]

⁷ [ג] על הפסוק (שמות יב, כב) "וְלִקְחֶתֶם אֶגְדֵּת אֲזוּב וּטְבַלְתֶּם בָּדָם אֲשֶׁר בְּסֹף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוּף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בְּסֹף וְאַתֶּם לֹא תִצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר", יש לדקדק, מדוע ציוה ה' שלא יצאו מפתח הבית עד הבוקר. ואין לומר שיש חשש שאם יהיו בחוץ, ינגפו במכת בכורות, שהרי הכל גלוי לפני ה', ולא ציוה להניח הדם אלא כדי שיהיה שכר מצוה בידם, כמבואר באריכות בפסקא כו. וכדי לבאר ענין זה מאריך המשך חכמה בביאור חשיבות ענין הסייגים והגדרים המבדילים בין ישראל לעמים, שהם חשובים יותר משמירת התורה, ועל פי זה מבאר בפסקא נב, שלכן ציוה תורה שלא לצאת מפתח הבית עד הבוקר, לסימן שהעיקר הוא ההבדלות מן המצרים, ושכזכות זה יצאו ממצרים, כמבואר שם.

ובתחלה מאריך להוכיח חשיבות הסייגים, דהנה יש לדקדק בהא דאמרו חז"ל (ברכות ד, א) "תניא: עד יעבר עמך ה' עד יעבר עם זו קנית (שמות טו, טז); עד יעבר עמך ה' - זו ביאה ראשונה, עד יעבר עם זו קנית - זו ביאה שניה; מכאן אמרו חכמים: ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון, אלא שגרם החטא". ע"כ. מבואר שבביאתם בימי עזרא, החטא גרם, וכשיצאו ממצרים לא היה בהם חטא, וכשנתבונן בחז"ל נמצא שדוקא בימי עזרא היו מדקדקים בתורה ומקיימים אותה הרבה יותר מאשר שיצאו ממצרים, שהרי אמרו חז"ל (ילקוט שמעוני, בשלה, לרד) שישאל במצרים היו עובדי עבודה זרה, ואיתא במדרש (ויקרא רבה, אחרי מות פרשה כג) וז"ל "רבי יהושע בן רבי נחמיה בשם רבי

משך חכמה

פרשת בא, פסקא מז - נב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פרשה ד' יב, ג מהיכן היו ישראל מנסכין במדבר, ממה שהיו תגרי אומות העולם מוכרין ועדיין לא נאסר יין העמוני, ולכן אמר יחזקאל (מה, טו) בנסכים ממשקה ישראל, שלא יהיה כמו שהיה במדבר מיין העמוני, ודו"ק. הלא הנסכים היו במדבר מיין עבודת גילולים, ואחרי כן גזרו על יינן ושמןן ופתן, לעשות סייג וגדר בין ישראל לעובדי גילולים, שלא יאבדו קיומן וצורתן הלאומית. ולכן אמרו על י"ח דבר (עבודה זרה לו, א), שאף אליהו אינו יכול לבטלן, פירוש, שנחיצת הסייגים מוכרחין לאומה, עד כי אף אם יבא המבשר על משיח, גם כן לא יבטלו, אם לא כשיבא משיח, ואז כולי עלמא עבדים לישראל [עירובין מג, ב], ויעשה השם יתברך מה שיהיה ברצונו. דוגמא, ההלכה פסוקה דרבי זירא (ברכות לא, א) שבנות ישראל החמירו על עצמן וכו', ובזמן המקדש על כרחך שיבטל, דאי לאו הכי לא תדע אשה מתי להביא קרבן זיבה⁸.

שהם סייגים וגדרות המבואר בשבת (יג – יז), אפילו יבוא אליהו לא יכול לבטלן. והנה יש לדקדק, מה נתכוננו חז"ל שאמרו אליהו הנביא, ולא אמרו משיח צדקנו, ומה כוונתם בזה. אלא הכונה היא, שאליהו יבוא לפני ביאת המשיח ויבשר על הגאולה, ולכך דקדקו לומר, שאפילו כאשר יבשר אליהו הנביא על הגאולה, עוד יצטרכו לגדרים וסייגים מהגויים, ולא יהיה יכול לבטל י"ח דבר, אבל כשיבוא משיח צדקנו, אז יהיו כל הגויים עבדים לישראל, כדאיתא בעירובין מג, ב, אז לא יצטרכו הרחקה וסייגים מהגויים, כי מי מישראל פתי שיבוא להתקרב לעבדו.

ויש להביא ראיה, שכשיבוא משיח צדקנו יבטלו הגדרות והסייגים. דהנה אמרו בברכות (לא, א) "תנו רבנן: אין עומדין להתפלל לא מתוך דין, ולא מתוך דבר הלכה, אלא מתוך הלכה פסוקה. והיכי דמי הלכה פסוקה, אמר אביי: כי הא דרבי זירא, דאמר רבי זירא: בנות ישראל החמירו על עצמן, שאפילו רואות טיפת דם כחרדל - יושבות עליה שבעה נקיים." ע"כ, והרי הלכה זו בודאי תבטל לעתיד לבוא, דהרי אשה זבה חייבת בקרבן, ואינה יכולה להביא קרבן אלא אם היא זבה דאורייתא, ואם תחמיר על כל טיפת דם לישב שבעה נקיים, לא תדע מתי היא זבה דאורייתא, שישתכחו כל חשבונות נדות וזבות מהנשים, אלא שמע מינה שיחזור הדבר כדין תורה, ולא ישבו ז' נקיים על טיפת דם, וכן הוא בשאר גדרים וסייגים.

⁸ תמצית דבריו: מה שאמרו חז"ל שלא זכו לניסים בימי עזרא כביציאת מצרים, שגרם החטא, אין הכונה על שמירת התורה, כי

יראה כי במצרים נשתכח מהם גופי תורה, שהיו (דברים ד, לד) גוי מקרב גוי (ויקרא רבה כג, ב), הללו עובדי עבודה זרה כו' (מכילתא בא, פרשה ה'. ילקוט בשלח, רלד), וכן הפרו ברית מילה [ילקוט (שמות רבה א, ח)]. אמנם הסייגים והגדרים שמרו ביתרון גדול, כמו שאמרו במכילתא (דפסחא פרשה ה) שלא שינו שמם, שלא שינו לשונם, שלא גילו מסתורין (תנחומא בלק, כה), יעוין שם. לא כן בגלות בבל, היו שומרים גופי תורה, אמנם הסייגים והגדרים עברו, שבניהם היו מדברים אשדודית ושינו שמם והתחתנו עם גויי הארצות, כמו שנאמר בעזרא (נחמיה יג, כג-כד). והנה בימי היות ישראל בגולה, העיקר הוא הסייגים והגדרים שלא יתערבו בין העמים, ולכן אמרו (ברכות ד, א) עד יעבר עם זו קנית כו', ראויים היו ישראל לעשות להם נס בימי עזרא כדרך שהיו כו', אלא שגרם החטא. פירוש, שעברו הגדרים והסייגים. ולכך אמרו במדרש חזית, שיר השירים רבה, סוף

בהרבה מקומות. ומה שכתב "ולכך כו', הכונה, שכיון שלא גדרו עצמם ביינם בגלות בבל, אלא רק לאחר הרבה זמן, לכך אמרו במדרש שיין גויים היה מותר להם במדבר, ולאחר מכן, בזמן יחזקאל הנביא].

ואם תאמר הרי עשו סייג כבר בימי עזרא, שהרי אמרו חז"ל (שבת יז, ב) שגזרו על יין של גויים משום סייג שלא יבואו להתחתן עמהם, ולעבוד עבודה זרה. מכל מקום, סייג זה לא היה רק לאחר שעלה עזרא ולא בגלות בבל. והראיה לזה, דהנה במדרש שואל מנין היה לישראל במדבר יין לנסכים, וזה לשון המדרש (שיר השירים רבה פרשה ד, יב, ג) "רבנן אמרין ממה שהיו תגרי עובדי כוכבים מוכרין להם לישראל, תני ר' ישמעאל עדיין לא נאסר יינם של עובדי כוכבים לישראל" ע"כ, [ואין זה סותר למה שהיו גדורים במצרים, דהם גדרו עצמם בשינוי לשון ומלבוש ושם, ולא ביין]. ועל זה אומר יחזקאל הנביא, שהיה נביא בגלות בבל, שלעתיד לבוא, בגאולה העתידה לא ינסכו אלא ממשקה ישראל, דלא כמו שהיה במדבר, דזה לשון הנביא (יחזקאל מה, טו) "מִמֶּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל לְמִנְחָה וְלְעֹלָה וְלִשְׁלָמִים" דדוקא ממשקה ישראל ולא משל גויים, מבואר שבימי יחזקאל הנביא עוד היו ישראל מותרים ביין של גויים, שאם לא כן אין צורך להנבא שינסכו ממשקה ישראל, דיין של גויים אסור, שמע מינא שבימי עזרא בגלות בבל, בזמן שהיה יחזקאל הנביא, עוד לא גזרו על יינם אלא לאחר מכן גזרו על יינם שלא יאבדו קיומן וצורתן הלאומית.

ועל פי זה יתבאר מה שאמרו חז"ל (עבודה זרה לו, א) שגזרת י"ח דבר,

משך חכמה

פרשת בא, פסקא מז - נב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[נא – המשך]

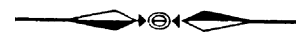
מה ביאור המדרש, שהשטן קטרג על ישראל, ונתן לו ה' את איוב לקטרג עליו
והנה⁹ אברהם עשה סייג וגדר, כמו עירוב תבשילין (יומא כח, ב),

מה שאמר איוב (איוב לא, א) "בְּרִית כְּרָתִי לְעֵינַי וּמָה אֶתְּבוֹנֵן עַל בְּתוּלָהּ",
דראוי לזרוק עפר לפיו של איוב, שהוא כרת ברית לא להסתכל על בתולה,
אבל על אשתו הסתכל, ואברהם אבינו אפילו על אשתו לא הסתכל. והוא
פלא, דבגלל שהיה מסתכל באשתו יש לזרוק עפר לפיו, והרי נשבע שלא
להסתכל אפילו על בתולה שאינה אשת איש, אבל חז"ל נתכוונו לכונה
עמוקה מאוד בזה, שעבודת ה' של איוב, היתה על שמירת התורה בלבד,
אבל לא עשה איוב גדרים וסייגים לתורה, מה שאין עבודת ה' של אברהם
אבינו היתה בגדרים וסייגים, ומה שאמרו שהסתכל באשתו הוא לסמל ענין
זה, ועל עבודה כזו אמרו שיש לזרוק עפר לפיו.

ויש להביא ראיה שאיוב לא עשה גדרים וסייגים לתורה, דהנה כתוב באיוב
(א, א) "אִישׁ הָיָה כְּאֶרֶץ עוֹץ אִיּוֹב שָׁמוּ וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא תָם וְיָשָׁר וְיָרָא
אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע", והיינו שרק סר מרע, ולא עשה גדרים וסייגים, ולכן כתוב
באיוב (א, ד-ה) "וְהִלְכּוּ בְּנֵי וְעָשׂוּ מִשְׁפָּחָה בֵּית אִישׁ יוֹמוֹ וְשָׁלְחוּ וְקָרְאוּ
לְשִׁלְשֵׁת אַחֲיָתֵיהֶם לְאָכַל וְלִשְׁתּוֹת עִמָּהֶם: וַיְהִי כִּי הִקִּיפוּ יָמֵי הַמִּשְׁפָּחָה וַיִּשְׁלַח
אִיּוֹב וַיִּקְדָּשׁם וְהִשְׁקִים בְּבִקְרָה וְהָעֶלְהָ עֲלוֹת מִסְפָּר כָּל־מַסְפַּר כִּי אָמַר אִיּוֹב אוֹלֵי
חֲטָאֵי בְּנֵי וּבְרַכּוּ אֱלֹהִים בְּלִבָּבָם כִּכָּהֵן יַעֲשֶׂה אִיּוֹב כָּל הַיָּמִים", הנה איוב לא
מנע מהם לעשות משתאות, מחשש שיעברו על התורה, שאיוב לא עשה
גדרים וסייגים לשמירת התורה כאברהם אבינו.

ועל פי זה יאירו לנו דברי חז"ל בבראשית רבה. דהנה זה לשון המדרש
(בראשית רבה כא, ז) "בשעה שיצאו ישראל ממצרים, עמד סמאל המלאך
לקטרג אותן, אמר לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, עד עכשיו היו
אלו עובדים עבודת כוכבים, ואתה קורע להם את היס, מה עשה הקדוש
ברוך הוא, מסר לו איוב, שהיה מיועצי פרעה, דכתיב בו (איוב א, א) איש
תם וישר, אמר לו הנו בידך, אמר הקדוש ברוך הוא, עד שהוא מתעסק עם
איוב, ישראל עולים לים ויורדים, ואחרי כן אציל את איוב, והוא שאמר איוב
(איוב טז, יב) שליו הייתי ויפרפרני, אמר איוב, שליו הייתי בעולם,
ויפרפרני, ואחז בערפי, ויפצפצני כדי לעשות אותי לעמו למטרה, שנאמר
(איוב טז, יב) יקימני לו למטרה, וכתיב (איוב טז, יא) יסגרני אל אל עויל,
מסרני ביד השטן, וכדי שלא יצאו ישראל רשעים בדין, לכך הרטה אותי
בידו, הוי ועל ידי רשעים ירטני, באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא למשה,
משה, הרי מסרתי איוב לשטן, מה בידך לעשות, דבר אל בני ישראל ויסעו"
ע"כ.

במצרים עבדו עבודה זרה, והפרו ברית מילה, ולא כן היה בימי
עזרא. אלא הכונה על גדרים וסייגים שהיה לישראל במצרים
להבדל מהמצרים, שלא שינו שמם לשונם ומלבושם, מה שאין
כן בימי עזרא, שזה העיקר בגולה כדי להבדל מהגויים.

[נא]

⁹ [נא] על פי מה שביאר בחשיבות הגדרים והסייגים, יתבאר עוד כמה
דברים נפלאים. דהנה ביבמות (כא, א), אמר רבא רמז לשניות לעריות מן
התורה מנין, ואמר רב כהנא מדכתיב בפרשת עריות (ויקרא יח, ל)
"ושמרתם את משמרתתי", עשו משמרת למשמרתי ע"כ. פירוש, דלשון
משמרת הוא גדר וסייג, ואמרה תורה דתעשו סייג לעריות, והם שניות
לעריות. ודברי רב כהנא צריכים ביאור, דאם לשון משמרת הוא על דבר
שאינן גופו איסור אלא גדר וסייג, אם כן היה לכתוב 'ושמרתם את מצותי',
עשו משמרת למצוותי", אבל מהו לשון משמרת למשמרת לא מובן, הרי
עריות הם לא משמרת, אלא גופי תורה.

אבל הביאור בזה, דהנה יש לדקדק במה שאמרה תורה בשני מקומות על
אברהם אבינו לשון משמרת, דכתיב (בראשית יח, יט) "כִּי יִדְעֲתוּ לְמַעַן
אֲשֶׁר יַצִּיחַ אֶת בְּנֵי וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָבְךָ ה' לְעִשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט",
וכתיב (בראשית כו, ה) "עַקֵּב אֲשֶׁר שָׁמַע אֲבְרָהָם בְּקִלְי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמַרְתִּי
מִצִּוֹת חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי", מהו לשון משמרת הכתוב באברהם. אבל חז"ל
ברמז יישבו זאת, דאמרו ביומא (כח, ב) דאברהם עשה עירוב תבשילין,
והנה עירוב תבשילין הוא סייג וגדר שלא ישכח את השבת (ביצה טו, ב),
והתכוונו בזה שאברהם אבינו לא רק קיים את התורה, אלא עשה לה גדרים
וסייגים לשמור אותה, וכן אמרו בבראשית רבה (מח, טז) שאברהם אבינו
תיקן איסור יחוד, שהוא משמרת מאיסור עריות. ועל פי זה יתיישב מה
שאמרה תורה "ושמרתם משמרתתי", דהכונה על התורה שציוה אברהם
אבינו את בניו, כלומר, כיון שאברהם אבינו הזהיר על משמרת של התורה
גדרים וסייגים, תורת אברהם אבינו נקראת משמרת, וזה הפירוש "ושמרתם
את משמרתתי", את תורתתי שהיא נקראת משמרת על שם אברהם אבינו, כי
ללא גדרים וסייגים אין קיום לתורה, לכן התורה עצמה נקראת משמרת.
ועל פי זה יתבאר היטב מה שנכוונו חז"ל בבבא בתרא (טז, א), שדרשו על

משך חכמה

פרשת בא, פסקא מז - נב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פירוש, שאמר לשטן השמת לבך לעבדי איוב כו' (איוב א, ח), ומה טען השטן, שלא היה שומר סייגים וגדרים, ומה התועליות משמירתו גופי תורה, וההשגחה עשתה גדר לשומרו ולהצליחו, וזה, ואתה שכתה בעדו (איוב א, י) כו', וכיון שכן, הנך טוען שעיקר הוא שמירת הסייגים, הלא בני ישראל המה מצויינים, וגן נעול מעין חתום (שיר השירים ד, יב), לא שינו שמם ולשונם, דבר אל בני ישראל ויסעו (שמות יד, טז), ששומרים הסייגים באופן נפלא מאוד. וזה ביאור מאמרו (שומר טוב יט, ז, תנחומא תשא לו) מנין היה יודע משה שהוא יום כו', בשעה שהיה לומד תורה שבכתב, היה יודע שהוא יום, ובשעה שהיה לומד תורה שבעל פה היה יודע שהוא לילה, שבליילה, הוא תוך הגלות, העיקר תורה שבעל פה, הסייגים והגדרים המה נחוצים לקיום הדת, ודו"ק¹⁰.

ועל פי זה יתבאר מה שאמרו חז"ל מדרש תהלים (שומר טוב, מזמור יט) וז"ל "ומנין היה יודע משה רבינו אימתי היה יום ואימתי לילה, שהוא מחשב ארבעים יום וארבעים לילה אצל הקדוש ברוך הוא, אלא בשעה שהיה הקדוש ברוך הוא מלמדו מקרא, היה יודע שהוא יום, וכשהיה מלמדו משנה, היה יודע שהוא לילה" ע"כ. וצריך טעם לזה, מדוע באמת היה עוסק בתורה שבעל פה בלילה, ובתורה שבכתב ביום. ולאור המבואר, שבגלות העיקר הוא הסייגים והגדרים, יתבאר היטב, דלילה רומז לגלות, ותורה שבעל פה רומז למה שחכמים גודרים ומסייגים על תורה שבכתב, לכן בלילה שרומז לגלות, היה מלמדו תורה שבעל פה, שהם נחוצים ביותר לקיום התורה, וביום שרומז לגאולה, היה מלמדו תורה שבכתב, שאז אין צורך בגדרים וסייגים, כפי שמבואר לעיל בפסקא נ.

¹⁰ תמצית דבריו: איוב לא עשה גדרים וסייגים לשמירת התורה כאברהם אבינו, שתיקן עירוב תבשילין, ויחוד, אבל איוב רק היה סר מרע. וכאשר קטרג השטן על ישראל שאינם ראויים שיבקע להם הים, כי עבדו עבודה זרה, נתן לו ה' את איוב שיקטרג עליו, שה' עשה שמירה לנכסיו, והוא אינו עושה שמירה לתורה בגדרים וסייגים, ועל ידי קטרוג זה יעלה סנגוריה לישראל, שהם שמרו על גדרים וסייגים, לכן הקטרוג על איוב היה סנגוריה על ישראל, ואז בקע להם את הים.

והוא אחריו (בראשית יח, י) מפני היחוד [מדרש בראשית רבה מח, טז], והנה על שניות לעריות אמרו (יבמות כא, א) ושמרתם את משמרתתי (ויקרא יח, ל), עשו משמרת למשמרתתי, וזה נאמר על אברהם, עקב אשר שמר משמרתתי (בראשית כו, ה), כי ידעתינו אשר יצוה את בניו אחריו ושמרו דרך ה' (בראשית יח, יט), היינו שמירה וסייגים וגדרים. והנה איוב היה שומר מצוה וגופי תורה וסר מרע (איוב א, א), אבל בלא סייג וגדר, ולכן אמרו (בבא בתרא טז, א) עפרא לפומיה דאיוב, דאילו בדידיה איסתכל, ואברהם אפילו בדידיה לא הסתכל, הרי דאיוב לא עשה סייגים, רק היה סר מעצם הרע. ולכן גם בניו הניח לעשות משתות והקריב עולות אולי חטאו בניו (איוב א, ה), אבל לא הזהיר אותם שלא לעשות משתה. ולכך אמרו בשמות רבה פרשה כא, ז יציבני למטרה יפרפריני, שכשעמד סמאל ואמר בניך היו עובדי עבודת גילולים עד עכשיו כו', מה עשה הקדוש ברוך הוא מסר לו איוב כו',

והנה ניכר שדברי המדרש אינם כפשוטם, וכי אין השטן יכול לקטרג על איוב ועל ישראל, וכי אדם הוא שאינו פנוי לעשות שני הדברים יחד, ועוד, מה ענין דוקא לתת לו את איוב ולא דבר אחר להתעסק בו, ובודאי אין הדברים כפשוטם.

אבל באמת כונה עמוקה התכוננו חז"ל בזה, דכיון שהשטן קטרג על ישראל שאינם ראויים שיבקע להם הים, לפיכך ביקש ה' שהשטן בעצמו יאמר שעיקר של שמירת התורה היא הסייגים והגדרים, והיא יותר חשובה מהתורה בעצמה, לכן אמר לו ה' לשטן (איוב א, ח) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׁטָן הַשְּׂמֵת לְבָבְךָ עַל עַבְדִּי אִיּוֹב כִּי אֵין כְּמֹהוּ בְּאֶרֶץ אִישׁ תָּם וְיִשָּׁר יֵרָא אֱלֹהִים וְסָר מִרַע", שהרי איוב היה תם וישר וירא אלוקים וסר מרע (איוב א, א), ועל זה קטרג השטן ואמר, (איוב א, ט-י) "וַיַּעַן הַשָּׁטָן אֶת ה' וַיֹּאמֶר הַחֲנָם יֵרָא אִיּוֹב אֱלֹהִים: הֲלֹא אֵת אֶתָּה שָׂכַת בְּעֵדוֹ וּבָעַד בִּיתוֹ וּבָעַד כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִסְכָּיִב מַעֲשֵׂה יָדָיו בְּרַכְתָּ וּמְקַנְהוּ פָּרֶץ בְּאֶרֶץ" ע"כ, פירוש, השטן קטרג ואמר הרי אתה ה' עשית שמירה לנכסיו, "שכת בעדו", שהוא לשון שמירה וגדר, והוא לא עשה גדר לשמירת התורה, ולא נהג בעבודת ה' מדה כנגד מידה, שה' גדר בעדו, והוא לא עשה גדר, ומה התועלת של איוב בשמירתו גופי תורה אם אינו עושה גדר וסייג לתורה, וכיון שקטרג כך על איוב, נעשה מזה סנגוריה על ישראל, שהרי ישראל שמרו גדרים וסייגים במצרים, וזה כונת המדרש, שה' רצה שהמקטרג, יקטרג על איוב קטרוג כזה, שעושה סנגוריה לישראל, שהם לא שינו שמם ולשונם, והיו בבחינת גן נעול מעין חתום.

משך חכמה

פרשת בא, פסקא מז - נב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

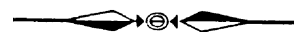
תשפ"ג, גליון מס' תקכג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[נב – המשך]

מדוע ציוה ה' בקרבן פסח שלא יצאו עד הבוקר

ולכן¹¹ הרבה התורה בסייגים גבי פסח וחמץ בבל יראה, מפני שעל פי הגדרים והסייגים נגאלו, ולהורות נתן שלא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר, שכל אדם יהא נגדר ומקושר ללאומתו בסייגים וגדרים, שכל זמן שלא יהיה אור האלקי מופיע עליו

גלויה לעיני כל, הסכנה גדולה שלא יתערבו בין האומות ויאבדו קיומם. וזה (מלאכי ג, ו) אני ה' לא שנית, שתמיד אני ברחמים, והגזירות הוא כדי שאתם בני ישראל לא כליתם, שלא יתערבו בין העובדי גילולים בהתקרבתם אליהם, למימי אבותיכם סרתם מחוקי ולא שמרתם (מלאכי שם ז), שלא עשיתם סייגים וגדרים, ודו"ק היטב¹².

[נב]

¹¹ [נב] ועל פי המבואר יתיישב מה שדקדקנו בפסקא נ, מדוע ציוה ה' שלא יצאו איש מפתח ביתו עד הבוקר, ועוד יש להוסיף ולדקדק, מדוע החמירה תורה בפסח בגדרים וסייגים, שאין בשום מצוה בתורה, דכדי שלא יבוא לאכול חמץ, אסרה תורה על חמץ בכל יראה ובל ימצא, אלא שכיון שבזכות שישראל שמרו על הגדרים והסייגים במצרים זכו להגאל, לפיכך ציוה תורה הרבה גדרים וסייגים בפסח, שנדע, שבזכות זה נגאלו, ולכן ציוה ה' שלא יצאו איש מפתח ביתו עד בוקר, להורות, שכל אדם יהיה נגדר וקשור ללאומתו בגדרים וסייגים.

ועל פי זה יתבאר כונת הפסוק במלאכי (ג, ו) "כִּי אֲנִי ה' לֹא שֵׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא קְלִיתֶם", דפשט הפסוק צריך ביאור. אבל לאור המבואר יש לפרש, דכונת הכתוב על גזרות ה' שגוזר על ישראל, ועל זה אומר להם ה', שבאמת לא שינה את דרכו לנהוג ברחמים, וזה שגוזר על ישראל גזירות קשות, אינו

מפני שה' שינה את דרכו שנהג תמיד ברחמים, אלא שעושה זאת לתועלת ישראל כדי שלא יכלו, שלא יתערבו בין הגויים. ועל פי זה יתיישב היטב כונת הפסוק לאחר מכן, דכתיב (מלאכי ג, ז) "לְמִימֵי אֲבֹתֵיכֶם סָרְתֶם מִחֻקֵי יְהוָה וְלֹא שְׁמַרְתֶּם כו'", ויש לדקדק, כיון שכתב שסרו מחוקתי, מה הכונה "ולא שמרתם", היינו האי שסרו מחוקי, אבל לאור המבואר, הכונה שכיון שאתם לא עשיתם "שמירה", היינו גדרים וסייגים שלא לעבור על התורה, לכן גזרתי עליכם שלא תתערבו בין הגויים, ומיושב הכל בסיעתא דשמיא.

¹² תמצית דבריו: כיון שבזכות הגדרים והסייגים שעשו ישראל נגאלו ממצרים, לכן ציוה ה' שלא יצאו עד הבוקר, להורות, שכל אדם יהיה נדר בביתו לשמור על התורה, ולכן החמירה תורה בחמץ בבל יראה ובל ימצא, שאינו בשאר איסורים, להורות שבגלל הגדרים והסייגים זכו להגאל ממצרים.

